

Такими є джерело «Бони» у селі Антонівка (хоча на початку 90-х років ХХ ст. був налагоджений випуск мінеральної води «Джерело Бони», сьогодні це джерело забуте), Семенова криничка між селами Барок та Мар'янівка, Джерело Матері в селі Гармаки та інші.

Проведене нами дослідження свідчить про те, що Барський район надзвичайно багатий водними ресурсами, які включають у себе річки (притоки річок Південний Буг та Дністер), малі річки, ставки та мінеральні джерела, з яких жителі району споживають воду для власних потреб.

Дану роботу можна пропонувати як основу для створення програми соціального розвитку «Збереження водних джерел Барського району». Щоб дослідження проблеми продовжувалося, студенти Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського (зокрема студенти гуманітарного відділення) можуть розглядати цю тему у своїх курсових роботах, які в подальшому стануть основою для майбутніх програм очищення джерел Барського району. А студенти спеціальності «Образотворче мистецтво» матимуть нагоду розробити дизайни оформлення цих джерел.

За умов дослідження, вивчення, збереження та охорони водних ресурсів ми примножуватимемо природні багатства нашого району.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Водний кодекс України. Від 06.06.1995 № 213/95-ВР.
2. Географічний атлас Вінницької області. – К.: Мапа, 2002. – 20 с.
3. Кимак Л., Осьмушко В., Попик В. Срібло і попіл давніх скарбів / Л.Кимак, В.Осьмушко, В.Попик // Еколого-інформаційний проект газет «Вінниччина» та «Земля. Садиба. Господар» «Осіння Лядова». – 2006. – 13 грудня. – С.2.
4. Корчинський М. Там, де «Бровар» круто в'ється...» / М.Корчинський // Подільський край. – 2007. – 18 серпня. – С.3.
5. Сторожук А. Подільський Бар та його околиці: історія і сучасність (Події. Особистості. Факти). Навчальний посібник. / А.Сторожук. – К., 2010. – 282 с.

М.В. Мороз ІСТОРИЧЕСКИЕ ЛЕГЕНДЫ ОБ ОБРАЗОВАНИИ ГИДРОНИМОВ БАРСЬКОГО РАЙОНА

В статье освещаются проблемы водных ресурсов Барского района, исследуется наличие рек, которые находятся на его территории, обращается внимание на природные истоки минеральных вод, уровень их сбережения и использования.

Ключевые слова: Барский район, водный бассейн, реки, истоки, промышленное производство минеральных вод.

M.V. Moroz HISTORICAL LEGENDS ABOUT FORMATION ГИДРОНИМОВ OF AREA BARSKOGO

The article highlights the problems of water resources in Bar district, investigates the presence of rivers, which are on its territory, the attention is paid to natural mineral springs, the level of their properties.

Keywords: Bar district, waterways, rivers, springs, industrial production of mineral waters.

УДК 72.01:72.025

Н.М. Кондель-Пермінова

ДО ПИТАННЯ ОПРАЦЮВАННЯ ТЕМИ «БАРСЬКА ЗЕМЛЯ ПОДІЛЛЯ: ЄВРОПЕЙСЬКА СПАДЩИНА ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

У статті розглядається проблемна ситуація історичних міст України в пострадянський період. Обґрунтовується необхідність використання спадщини як головного ресурсу розвитку. Наведено схему співорганізації всіх дійових осіб та партнерів для реалізації проекту сталого культурного, соціального та економічного розвитку міста Бар і Барського субрегіону, історія яких пов'язана не тільки з історією Поділля, але й історією всієї Європи.

Ключові слова: сталый розвиток, історичне місто, громадянське суспільство, культура, спадщина, право, економіка, самоуправління, стратегія, проект, ресурс, місто бар, барський субрегіон.

Постановка проблеми. Хвилі глобальної кризи, що охопила весь світ, накрыли й міста України. Для нашої держави ситуація обтяжується ще й складними наслідками пострадянської

.....
доби, проходженням стадії «дикого капіталізму» з кланово-олігархічним режимом. Демократія в Україні поки що є фасадом, за яким діють потужні групи інтересу (впливу), влада і статки яких обмежуються передусім конкуренцією між ними, а не громадянським суспільством. Багатоукладна економіка держави існує в різних вимірах, кількість яких визначається ступенем її залежності від адміністративного й правового свавілля. Україна ще не є національною державою. «Це держава бюрократії і зрощеної з нею фінансово-промислової та аграрної олігархії. Зазначені суспільні групи з різним ступенем інтенсивності використовували й використовують зовнішні атрибути національної державності (символіку, мову, ідеологеми) для власної легітимації, яка дає їм право нібито представляти інтереси нації. Насправді апеляція цих груп до гасел і символів громадянського націоналізму дозволяє їм не лише узаконювати свій статус, а й використовувати його для власного збагачення і політичного прикриття масштабного перерозподілу власності» [1, с. 401].

Криза (грец. *krisis* – рішення, вихід) – це загострення становища, переломний момент, перехід до нового стану речей. Ця вкрай дошкульна ситуація початку XXI століття вимагає великої напруги для того, щоб звільнитися від обтяжуючих пут і піднятися на якісно новий рівень шляхом формування й розвитку в Україні громадянського суспільства. Адже високий рівень економіки, демократії, соціальної захищеності людини обумовлюється значною активністю громадян, що, в свою чергу, можливо лише в громадянському суспільстві. Без громадянського суспільства неможлива побудова правової демократичної держави, оскільки лише свідомі вільні громадяни здатні до створення на даній території гідних людини форм життя з урахуванням розмаїття напрямів та інтересів різних соціальних груп та верств населення. Становлення громадянського суспільства означає формування саме такої спільноти людей, у якій досягнуто оптимального співвідношення політичних та неполітичних засад, забезпечена рівність прав, свобод та обов'язків громадянина, суспільства та держави.

В Україні, як і в Росії, передумови для формування громадянського суспільства не є сприятливими: перерозподіл власності через приватизацію не призвів до створення значного середнього класу. Власність з державної стала приватною в руках представників попередньої правлячої групи, що призвело до суттєвої різниці в доходах між невеликою групою та більшістю бідного населення. В результаті відтворюється лише біполярна соціальна структура. Економічна політика держави не стимулює збільшення чисельності середнього класу. Перепонами на цьому шляху є й стереотипи, системи цінностей, сформовані комуністичним режимом, котрі відторгають соціальні, культурні й економічні передумови громадянського суспільства [2]. Всі ці характеристики ситуації свідчать про велику кількість проблем, які потрібно здолати суспільству, щоб стати на шлях формування громадянського суспільства. А також про величезну роботу зі створення надійних правових, політичних, культурних й економічних передумов для самореалізації як окремої людини, так і різних груп.

Віддзеркаленням розвиненої багатогранної соціальної структури з розмаїттям інтересів різних верств населення є морфологія міст. Міста України за радянської доби зазнали суттєвих втрат, зміст яких можна пояснити на співставленні «соціалістичного» та «нормального» міста.

«Соціалістичне» місто є штучним утворенням, уся життєдіяльність якого орієнтована виключно на виробництво в межах політичної влади, управління та систем розподілу.

Міська «тканина» при цьому виконує роль резервуару для відновлення ресурсів робочої сили для підприємств. При такій побудові міста потреби в розвитку інституцій громадянського суспільства не існує, навпаки – це становить загрозу існуючому суспільному ладу. За таких умов залишки історичної міської культури занепадають, оскільки місця в процесах соціалістичного виробництва для них не існує [3, с. 101]. Засадничими елементами «нормального» міста є повноцінна життєдіяльність (головна умова існування громадянського суспільства!) різних самодостатніх одиниць, тобто сформованих на добровільних засадах первісних спільностей людей (територіальних громад, домогосподарств, національних та релігійних общин, громадських організацій, асоціацій, професійних, творчих, спортивних об'єднань, клубів за інтересами тощо), в яких віддзеркалюється розмаїття соціальних інтересів у духовній, виробничій, сімейній та інших сферах.

Над цими одиницями надбудовані самостійні мережі життєзабезпечення – транспорт, інженерія, торгівля, послуги тощо та спеціальні служби – як міські так і зовнішні, що забезпечують відношення представників громадянського суспільства (служби міського устрою, освіти, права, фінансів, опіки тощо). Верхні шаблі – міська політика та муніципальна влада. У просторі міської політики формуються течії, політичні партії та рухи, які репрезентують

.....
інтереси *comuniti* – різних груп громадян, котрі зорієнтовані на різні мережі й різні форми регулювання міського життя (податкові, фінансові, юридичні). За таким принципом створюються й політичні партії – по відношенню до відповідних груп населення й зазначеним щаблям. Муніципальна влада працює з силами, що представлені в муніципалітеті – міській раді, адже ці сили є відзеркаленням змісту міського життя.

Кожен з вище розташованих щаблів є організуючим стосовно нижчих. Муніципалітет розробляє політику міста й через відповідні служби забезпечує роботу міських мереж. У свою чергу мережі здійснюють організуючий вплив на взаємовідношення існуючих та формування нових одиниць громадянського суспільства [3, с. 102-103].

Виходячи з аналізу сучасної ситуації, обумовленої необхідністю формування на пострадянському просторі громадянського суспільства, набуває практичного значення історичний досвід, зокрема феномен «Магдебурзьке право», 470-ій річниці надання якого місту Бар Вінницької області присвячена конференція.

Магдебурзьке право є однією з відомих систем феодального міського права, що сформувалося в XIII ст., згідно з яким власними нормами міста регулювалися суспільно-політичні відносини, економічна діяльність, права власності, майновий стан городян.

Це право надавалося з метою стимулювання розвитку ремісництва й торгівлі. Оскільки міста на той час були центрами виробництва й товарно-грошового обміну, основне населення складали купці та ремісники, котрі належали до відповідних гільдій та цехів. Багато городян мали землі за межами міста й отримували прибутки з ведення сільського господарства. Магдебурзьке право стало юридичним оформленням спротиву городян феодалам. У результаті міста отримали право на самоврядування, власний суд, право на земельну власність та звільнення від значної частини феодальних податей. Власний герб свідчив про незалежність міста, рівень його економічного та культурного розвитку.

Магістрат (виборний орган самоуправління) й інші вольності та привілеї були подібні сучасним демократичним засадам. Магдебурзьке право регламентувало різні правовідносини: діяльність міської влади, суду, компетенцію останнього та порядок судочинства, питання земельної власності, регулювання торгівлі та ремесел, діяльність цехів та купецьких гільдій, оподаткування.

Практичність історичного досвіду Магдебурзького права полягає в тому, що зараз ми маємо створити на засадах самоврядування систему, здатну протидіяти викликам XXI століття. Великі та малі міста Європи, що ввійшли в постіндустріальну епоху, вимушені динамічно адаптуватися до нових економічних та соціальних умов, викликаних глобалізацією. Відчуваючи конкуренцію як фінансового, так і людського капіталу, міста, перетворюючись у центри творчості та ініціатив (у наукових та технологічних сферах також), усвідомлюють себе самостійними одиницями та колективними гравцями. Міста одночасно є політичними і просторовими утвореннями, в яких поєднуються матеріальні й нематеріальні складові. Якщо простір наповнений політичним, ідеологічним та стратегічним змістом – він є суспільним продуктом. Спільна життєдіяльність створює суспільні зв'язки, матеріальні умови, які й визначають колективний образ життя.

Суспільний розвиток у XXI столітті обумовлюється на засадах сталого розвитку в безпосередньому зв'язку з культурою. Сучасний зміст сталого розвитку є значно ширшим стосовно первісної екологічної парадигми й охоплює, окрім екологічних, соціально-економічні та соціально-гуманітарні компоненти. Значення культурної спадщини обумовлює необхідність аналізу загроз та викликів, які їй пред'являє сучасний світ, якщо вона (спадщина) не задіяна в процесах сталого розвитку. Загальні принципи, що дозволяють органам влади відповідати на сучасні виклики, викладено в «Європейській хартії II: Маніфесті нової урбаністики» (Страсбург, 2008). У 1992 році Конгресом місцевої та регіональної влади Європи була затверджена Європейська хартія міст як перша ініціатива, за якою з'явилася низка документів щодо розвитку міст. Конгрес, приймаючи у 2008 р. Хартію II, мав мету визначити загальні принципи та концепції, які б давали змогу містам відповідати на сучасні виклики урбаністичних суспільств, визначити основних учасників містобудівного розвитку, надавати мешканцям міст Європи перспективу нової урбаністики – вміння жити разом, формувати нову культуру міського життя. Хартія II є урбаністичним проектом для великих та малих міст Європи, оскільки містить стратегічний договір по урбанізації, спрямований на захист своєрідності міст [4].

Довгострокове будівництво європейської міської громади залежить від спільного формулювання програми, в якій затверджено плюралістичність та демократичність («місто для всіх і для кожного»), а також від проекту просторової організації, спрямованого на створення життєвих просторів на засадах спільних цінностей. У цьому контексті цінності європейських міст, визначені як засадничі умови їх своєрідності, наступні: демократія (міста є місцями свободи, спільних знань та колективної відповідальності); сталість та ефективність (міста є місцями колективного інтелекту та інновацій); відкритість (міста є центрами обмінів та солідарності). Місто сталого розвитку – це місто, що забезпечує своїм сучасним та майбутнім мешканцям такі умови життя, які одночасно є стабільними (основні правила організації), безпечними, гнучкими (місто як відкрита до різноманітних нововведень система) та економічно ефективними при дотриманні екологічних вимог. У містах мешкають люди різних національностей, культур та поколінь, тому терпимість, сприйняття розбіжностей, співробітництво між різними соціальними групами є факторами солідарності.

Виголошені цінності можуть бути конкретно втіленими в межах планування, управління, адміністрування та мобільності як пріоритетних напрямів діяльності. Ефективна відповідь на виклики сучасності – за стратегіями регіональних, міських проектів і програм, якими охоплюються ключові та найбільш вартісні суспільні пріоритети. Хартія переконує в необхідності просування багатоаспектних підходів, таких як Генеральний план (Master Plan), з метою створення сучасних, відкритих, безпечних, економічних, екологічних міст. Програмно-проектна діяльність повинна бути інституційно забезпечена таким чином, щоб охоплювала та враховувала розмаїття соціальних, культурних, економічних інтересів, які й створюють своєрідність та визначають ресурси кожного міста. В проектах розвитку кожного європейського міста повинні визначатися пріоритети відповідно до наявних ресурсів. У цьому контексті проекти відповідають суспільній функції просторової організації матеріальних та нематеріальних компонентів міста й вимогам сталості (сталість міста як простору суспільного життя, накопичення знань та зберігання досягнень) і гнучкості (зміни, трансформації, адаптації) у сьогоденні та в майбутньому. Архітектурні проекти в таких випадках здійснюють необхідну адаптацію до інновацій між суспільними та приватними інтересами.

Діяльність місцевого самоуправління має фокусуватися на двох провідних функціях великого чи малого міста. Перша: підвищення рівня життя (upgrading housing) з точки зору розташування житла, його дизайну і якості будівництв, забезпечення соціальної справедливості. Друга: розташування площадок економічної діяльності з забезпеченням рівного доступу і, відповідно до правил міст з ліберальною економікою, здійснення регулювання конкурентних потоків з метою стимулювання розмаїття пропозицій на всіх територіях.

В стратегіях розвитку міст архітектурно-містобудівна та природна спадщина повинні розглядатися як сучасна цінність, а не лише як цінність минулого. Розмаїття історичних міст, розмаїття в самих містах є великою цінністю сьогодення, що особливо посилюється в умовах глобалізації. Розвиток місцевих культур та територіальної пам'яті, докладання зусиль щодо підвищення культурної інфраструктури міст є стратегічним пріоритетом європейських міст. Особливо важливо це на фоні результатів останніх десятиліть, коли здійснювалася забудова міст низької архітектурної якості, ігнорувалися особливості природних ландшафтів. Своєрідність історичних міст, які є перетином цивілізацій, зосередженням знань та культур, просторами для зустрічей та контактів, повинна зберігатися та примножуватися.

Деіндустріалізація міських територій, розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій, поява біотехнологій та, в цілому, розвиток нематеріальної економічної діяльності створюють нові форми людського буття, що віддзеркалюються на морфології міст. Закономірно пріоритетними стають знання та інновації, доступність до освіти, науково-дослідницької роботи, культурної і творчої діяльності, що створюють підґрунтя нової економіки. Розбудова мережі різноманітних суспільних просторів (всередині чи за межами міст) є стратегічною рамкою просторового розпланування та реальною суспільною послугою. Всі напрями міського розвитку повинні відповідати екологічним вимогам: такі проекти є проектами високої соціальної та екологічної якості (HQSE – haute qualité sociale et environnementale).

Для України, що дуже важко переборює наслідки радянської доби, намагаючись повернутися на шлях нормального історичного розвитку, європейські орієнтири є стратегічно важливими. Найважливішим завданням є подолання відставання від інших держав, широке

.....
залучення спадщини в концепції сталого розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому, вдосконалення організаційних, економічних та правових механізмів збереження об'єктів культурної спадщини.

Україні належить виробити власні підходи, власні стратегії збереження спадщини. Найбільш реальним уявляється започаткування робіт на місцевому рівні. Розробка місцевої політики в царині спадщини та локальних стратегій розвитку є практичними кроками до впорядкування життя в українських містах. Розгортання робіт по створенню власних стратегій (у контексті сталого просторового розвитку міст Європи) можуть стати консолідуючим чинником стосовно всіх дійових осіб і, в кінцевому підсумку, сприяти формуванню громадських структур суспільства. Відродження малих міст України є запорукою відродження всієї країни, підвищення якості життя на рідній землі.

Місто Бар Вінницької області є первістком роботи нового типу, спрямованої на вихід з депресивного стану. Місто не чекає допомоги ззовні, а має серйозний намір рухатися вперед, розвиватися, спираючись на мобілізовані власні ресурси та засади «Європейської хартії міст II: Маніфесту нової урбаністики» (2008). Важливим кроком щодо започаткування робіт стало проведення I Міжнародної науково-практичної конференції «Бар. Барська земля – кризь призму століть» (м. Бар, 17 травня 2008 р.). Після завершення конференції було створено робочу групу щодо опрацювання декількох напрямів наукових досліджень культурно-історичної та архітектурної спадщини м. Бар як цілісного соціокультурного феномену, а також розробки проектів, спрямованих на розвиток сфер життєдіяльності територіальних громад міста. Реалізуючи Рекомендації конференції та працюючи в межах договору з Барською міською радою, Центр соціокультурного проектування та комунікативних технологій Інституту місцевої демократії (ЦСКПКТ ІМД) здійснює роботи над проектами «Барська земля Поділля: Європейський вимір задля сталого розвитку», «Центр культурної, історичної, архітектурної та природної спадщини Поділля» («Центр спадщини Поділля», автори та керівники проекту – Н. М. Мосунов та О. А. Крижанівський).

У червні 2008 року ЦСКПКТ ІМД спільно з Державною науковою архітектурно-будівельною бібліотекою імені В. Г. Заболотного (ДНАББ, директор Г. А. Войцехівська) за підтримки Академії української служби порятунку провели засідання бібліотечного клубу «Національні святині» на тему: «Історія малих міст України: місто Бар Вінницької області». Під час засідання було підписано договір про співпрацю між Барською міською радою та ЦСКПКТ ІМД. У межах виконання договору Центром було розроблено проект «Активізація ресурсів розвитку Барської територіальної громади шляхом трансформації соціально-культурної інфраструктури» з метою участі Барської міськради в конкурсі проектів та програм розвитку місцевого самоврядування. Реалізація проекту передбачає співробітництво значної кількості партнерів інституцій місцевого самоврядування, громадянського суспільства, наукових товариств, ділових кіл тощо. До співпраці з питань соціокультурного та просторового розвитку було запрошено Інститут інвестиційних стратегій регіонального розвитку (директор Л. А. Вайсфельд).

Логічним продовженням робіт стало проведення в липні 2009 р. круглого столу на тему: «Культурна, історична, архітектурна та природна спадщина Барської землі Поділля в контексті сталого просторового розвитку Європи». Таким чином сформовано головну проблему, навколо якої можлива концентрація зусиль усіх учасників, а саме проблему актуалізації європейської, національної, регіональної та місцевої культурно-історичної та архітектурної спадщини з метою соціально-культурного й економічного розвитку міста Бар та поселень Барського субрегіону – складових сталого просторового розвитку сучасної Європи.

Протягом 2008-2010 років у Барському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Михайла Грушевського, що є одним із організаторів II Міжнародної науково-практичної конференції «Барська земля Поділля: Європейська спадщина та перспективи сталого розвитку (до 470-річчя надання місту Бар Магдебурзького права)», проводилася наукова, навчальна та виховна робота, спрямована на вивчення, дослідження й збереження культурно-історичного надбання міста Бар і Барського краю. Це дало можливість педагогічному і студентському колективам ознайомитися з сучасним досвідом проектної діяльності, яка повинна бути вбудована в сталий соціальний, культурний, економічний та територіальний розвиток міста Бар, Барського району та Вінницької області, історія яких пов'язана не тільки з історією Поділля, але й з історією всієї Європи.

До поняття «спадщина». На сьогодні об'єкт культурної спадщини практично сприймається як синонім терміна «пам'ятка». Проте між ними є суттєва різниця, яку підкреслює Т. Миронова: «дефініція «пам'ятка», перш за все, орієнтована на збереження пам'яті, спогаду. Пам'ятка виключається з активної господарчої діяльності. Спадщина – це те, що нам передали предки, але передали не просто для охорони, а для інтерпретації та примноження» [цит. по: 5, с. 16]. Тобто, на відміну від пам'ятки, що є категорією одиничною й нединамічною, об'єкт спадщини – частина цілісної системи спадщини, що розвивається. Таким чином, щодо спадщини маємо два різноспрямованих часових вектори, причому більшого розповсюдження отримує розуміння спадщини як основи сучасних культурних процесів у суспільстві.

Інструментально-практичними є дефініції понять «культура» та «культурна спадщина», вироблені практикою роботи спеціалістів ЮНЕСКО. «Культура: комплекс духовних, матеріальних, інтелектуальних та емоційних рис, які характеризують суспільство чи соціальну групу. До її складу входять не лише мистецтво та письменство, а також способи життя, фундаментальні права людського буття, системи цінностей, традиції та вірування. Культурна спадщина складається з таких аспектів минулого, котрі люди охороняють, культивують, вивчають та передають майбутньому поколінню. Ці досягнення втілені в матеріальних формах, таких, як, наприклад, будівлі, й в нематеріальних формах (наприклад, в різних видах виконавчого мистецтва). Культурна спадщина – це те, що набуло цінності в минулому і цінність чого очікується в майбутньому. Оскільки ця цінність та її очікування змінюються з часом, саме це й утворює культурну спадщину як суб'єкт динамічних змін» [5, с. 17].

Культурна спадщина для локальних груп є саме тим фільтром, завдяки якому сприймаються глобальні зміни. Взаємодія різних дійових осіб у проектах та програмах збереження спадщини посилює суспільну злагоду, дає змогу формувати соціальний капітал, підтримувати зайнятість населення. На засадах збереження спадщини місцеві товариства мають змогу розбудовувати ефективні соціальні стратегії, спрямовані на подолання бідності, створення нових кластерів місцевої економіки, розвивати туризм, розширювати ринки культурних продуктів та послуг і, в цілому, матеріальну базу культури. Особливої актуальності набуває архітектурно-містобудівна спадщина як головний ресурс розвитку міст, що відіграє значну роль у формуванні ідентичності суспільних груп, збереженні культурного розмаїття.

Процеси глобалізації обумовили кризу ідентичності в усьому світі, що стає головною прикметою нашого часу. Глобалізований світ є світом ринків, мереж, стратегічних організацій, для нього зайвими стають історична своєрідність, розмаїття соціально-культурних форм буття. Одночасно набуває сили «опір самобутності та ідентичності», що спирається на традиційні цінності суспільства (Бога, нації, сім'ї) і зводить етнічно-територіальні мури. Підґрунтям самобутності та ідентичності є культурна спадщина, що забезпечує сталість і самовідтворюваність суспільства. Спадщина містить у собі певні культурні «коди», котрі створюють систему просторово-часових зв'язків, завдяки яким і формується ідентичність. Оскільки сучасний світ є швидкоплинним і змінюваним у великих масштабах, минуле стає все більш важливим джерелом упевненості та ідентичності, тому протистояння тенденціям глобалізації можливе завдяки збереженню спадщини [5].

Таким чином, спадщина як частина культури є одним із елементів культурного базису, на якому розбудовано будь-яке суспільство, змістовним аспектом його ідентичності. Спадщина не існує поза межами просторово-часової «прив'язки», певної системи координат, на якій ґрунтуються цінності суспільства. Більше того, ця просторово-часова система координат і створює фундамент суспільства, визначає його буття. У своєму дослідженні А. Лисицький, розглядаючи спадщину як засіб взаємодії минулого з сучасним і майбутнім, виділяє низку сучасних функцій спадщини, котрі й забезпечують сталий розвиток суспільства.

Перша група функцій – психолого-соціальна або освітня – спрямована на задоволення психологічних потреб індивіда. Агресивне вторгнення масової культури призводить до колективної амнезії щодо історичної пам'яті, до соціальної дезорієнтації. У цьому сенсі спадщина значно послаблює ці негативні прояви завдяки різним освітнім програмам, туристичним та екскурсійним заходам тощо. Ця важлива діяльність потребує оновленого понятійного оснащення та соціалізації, завдяки чому й відбувається трансляція культурних норм буття новим поколінням.

Друга група – ідеологічні та політичні функції, для яких ключовим поняттям є легітимізація. Тобто події минулого, що актуалізуються в сучасності, являють собою не лише

.....
засіб трансляції норм суспільства, але й засіб апеляції до нерозривності минулого й сучасного. Третя – економічна функція, оскільки історичні матеріальні ресурси створюють не лише підґрунтя для культурного туризму, але й сприятливу основу для багатьох видів економічної діяльності більш високого рівня. Застосування культурно-історичного ресурсу для задоволення різноманітних потреб сучасного суспільства надає можливості для досягнення низки різних цілей.

Дані ресурси можуть бути застосовані в різних політичних та економічних стратегіях і, за умов правильного їх вибору та виконання, приводити до взаємного посилення. «В процесі реалізації певних функцій у житті матеріальні ресурси шляхом інтерпретації перетворюються у продукти спадщини. Спадщина, у свою чергу, здійснює вплив на сучасний історичний процес і формування нових історичних ресурсів – процес, що використовується для досягнення сучасних цілей і який не має початку та кінця. Він надзвичайно складний та багатогранний за своєю природою, для його здійснення потрібен вибір певних історичних ресурсів. Існує глибокий внутрішній зв'язок між цим вибором та поняттям «ідентичність», оскільки в його процесі реалізуються функції другої групи, а саме – формування соціокультурних ідентичності в місця в підтримку певних державних структур» [5, с. 46].

Зasadничим поняттям будь-яких дій щодо спадщини є поняття «цінність», яке слід розглядати в трьох площинах – культури, права та економіки. [6]. Наприклад, об'єкт архітектурно-містобудівної спадщини можна представити у вигляді мотрійки. В центрі – окрема будівля (споруда), далі – містобудівна розпланувальна одиниця (ансамбль, площа, вулиця, квартал) та історична зона.

Застосування об'єкта архітектурно-містобудівної спадщини як культурно-історичного ресурсу сталого просторового розвитку й означає організацію взаємодії трьох просторів: культури, права, фінансів. Ця взаємодія забезпечується з позиції влади/управління, котра оснащена відповідними концепціями, стратегіями, проектами та програмами розвитку. Кожен із зазначених просторів має власну будову та позиції. Простір культури представляють позиції від культуролога, архітектурознавця, історика, мистецтвознавця тощо до численних шанувальників; системи права та фінансів – позиції власників нерухомості, бізнесменів, банкірів, ріелтерів тощо. Особливе місце належить територіальній громаді, саме тим людям, котрі живуть і працюють на даній території. Найгостріше сьогодні стоїть проблема відсутності реальної комунікації між владою, що ухвалює та впроваджує планувальні рішення, та дійсними користувачами міського простору – громадянами міста. Підтвердженням цієї проблеми є паралельне існування громадських рухів опору незаконній забудові, які, однак, не мають ніяких інструментів впливу на планувальний процес.

Першим спільним процесом для всіх дійових осіб є процес інтерпретації спадщини, який у деяких країнах має назву «патримоналізація». Цей процес потребує особливої уваги та аналізу, оскільки необхідно розглядати не лише об'єкт спадщини, але й позиції суб'єктів, що створюють «продукт» спадщини. По-перше, це фахівці, державні службовці, що здійснюють виявлення, облік та реєстрацію пам'яток у Державному реєстрі; по-друге, інтелектуальні авторитети, що переважно працюють у наукових установах і розробляють знання щодо класифікації спадщини. По-третє, індивідуальні експерти та особистості (краєзнавці, шанувальники старовини тощо), які власними зусиллями надають цінності тим чи іншим об'єктам спадщини. У цьому переліку слід додати також позиції ініціаторів інвестиційних проектів, якими охоплюються території з архітектурно-містобудівною спадщиною. Оскільки зараз комунікації та взаємодії з іншими учасниками патримоналізації вони не мають, то обмежуються власними спрощеними уявленнями про історичну забудову як про обтяжуючі залишки-руїни, які потребують знесення, і просувають проекти зведення максимально можливої прибуткової нерухомості, що тільки погіршує якість архітектурного середовища та, в кінцевому підсумку, знижує вартість самої новобудови.

Схема дає базове уявлення про архітектурно-містобудівну спадщину. Далі виникає низка питань стосовно можливих дій в історичному середовищі, відновлення цілісності об'єктів спадщини, що втратили первісні функції. Функціонально цю роль виконують інвестиційні проекти і програми, спрямовані на інтеграцію* пам'яток архітектури в сучасний

* Інтеграція (лат.: *integratio* – відновлення, поповнення, цілий) означає об'єднання у єдине ціле культурного надбання з сучасним суспільним життям, підвищення якості життя.

соціокультурний контекст. Тоді постають наступні питання: яким чином, де саме, в якому просторі чи на якому управлінському шаблі повинна відбуватися співорганізація всіх дійових осіб, узгодження інтересів, досягнення консенсусу, після чого розгортаються конкретні роботи різних фахівців.

На сьогодні ми маємо лише процедуру громадських обговорень, на яких повсякчас відтворюються ситуації конфліктів, коли точка зору громадськості не співпадає з пропозиціями інвестора та проектними рішенням професіоналів. Конфлікти виникають не лише між людьми, але й між інтересами людей, що є найбільш вагомим із правової точки зору. Для повноцінного життя кожного історичного міста необхідна атмосфера співробітництва міської влади, бізнесу та громадських структур, що в підсумку й забезпечить реалізацію ефективної політики в сфері збереження культурної спадщини. Території історичних центрів міст є найбільш інвестиційно привабливими, тому на нинішньому етапі девелопери намагаються звести там якнайбільше прибуткової нерухомості, розбудові якої дуже заважають усякі «пам'ятки». Цивілізоване співробітництво виявиться можливим лише за умов подальших понятійних розробок, що орієнтовані на його (співробітництво) змістовне забезпечення і відповідно організовані та законодавчо обґрунтовані практичні дії.

Архітектурно-містобудівна спадщина – важлива складова соціалізації особистості, оскільки формує її ідентичність. Історичні зони міст є своєрідною тканиною, що з'єднує мешканців різних поколінь. Взаємодія з історичними місцями дає змогу людині визначитися, хто вона є. На спадщині базується також і колективна ідентичність, оскільки об'єкти спадщини створюють, підтримують та покращують ідентичності суспільних груп на місцевому, регіональному, національному рівнях.

Об'єкти архітектурно-містобудівної спадщини є не лише орієнтирами на місцевості, в них фокусується зміст, що асоціюється з ідентичністю людини. Колективне бачення спільного походження, пов'язане з давніми традиціями та пам'ятками, є важливим моментом, який поділяють усі члени суспільства і яким спільно пишаються в своїй соціальній пам'яті.

Успіх актуалізації архітектурно-містобудівної спадщини як ресурсу соціального та культурного розвитку можливий, перш за все, завдяки менеджменту відповідних проектів. Менеджмент у царині спадщини (або менеджмент культурних ресурсів) є технологічним поняттям, до складу якого входять елементи стратегії й тактики, і переважно стосується урядових організацій різного рівня. Термінологія менеджменту активно застосовується в світовій практиці культурної політики. Інструментарій спадщини використовується при розробках стратегій економічного та соціального розвитку регіонів, у яких інколи спадщина виявляється одним-єдиним ресурсом розвитку. Таким чином, спадщина розглядається, по-перше, як важливий ресурс розвитку, а по-друге – з абстрактного культурологічного поняття стала реальною економічною та управлінською категорією. При цьому враховуються обидва полюси стосовно спадщини: не нашкодити об'єктам спадщини (синонім: «охорона») та сприяти виконанню функції «творити благо», тобто залучати спадщину до процесів розвитку та розглядати її як важливий ресурс [5].

Великі й малі міста України за радянської доби та роки розбудови незалежності держави зазнали значного спрощення культурного життя і втрат культурної спадщини. На сьогодні в малих містах дуже складна економічна і соціальна ситуація, більшість із них віднесена до категорії депресивних, хоча саме вони багаті на унікальні історичні й архітектурні пам'ятки. Проте до цього часу роль своєрідного бастиону, що стоїть на перепоні розчиненню своєрідності українських міст і містечок, виконує саме культурно-історична спадщина.

Початок руху лежить на шляху розробки стратегій і різноманітних підходів, які б дозволяли зберігати, примножувати та передавати наступним поколінням багатство національної культурної спадщини в усьому розмаїтті його форм.

Опрацювання проекту «Барська земля Поділля: Європейський вимір для сталого розвитку». Як було вище зазначено, ефективна відповідь на виклики сучасності – за стратегіями регіональних, міських проектів та програм, якими охоплюються ключові та найбільш вартісні суспільні пріоритети. Збереження власної самобутності в поєднанні з пошуками нової та живої культури – один із таких пріоритетів.

Місто Бар Вінницької обл. має намір розвиватися, спираючись на мобілізовані власні ресурси та засади «Європейської хартії міст II: Маніфест нової урбаністики» (2008), що зазначені в проекті «Барська земля Поділля: Європейський вимір для сталого розвитку». Проект розроблено Центром соціокультурного проектування та комунікативних технологій

.....
Інституту місцевої демократії разом із Барським гуманітарно-педагогічним коледжем ім. Михайла Грушевського.

Серед важливих ресурсів розвитку розглядається спадщина, яка, відповідно до засад сталого розвитку, є реальною економічною та управлінською категорією. У світовому масштабі культура й туризм із другорядних перетворилися на провідні містобудівні чинники й активізували розвиток соціокультурної, інформаційної та туристичної інфраструктури. Розвиток ринку послуг, що обслуговують туризм, є поштовхом до розвитку місцевої економіки. Фінансові стимули щодо спадщини повинні впливати на ринкові механізми таким чином, щоб визнання суспільних цінностей, а також збереження спадщини та природного середовища приносили суттєві прибутки [7]. Все це буде сприяти зростанню освітнього, культурного, естетичного, соціального тощо значення спадщини, підвищенню якості життя, адже саме ці цінності значно вагоміші за грошову вартість.

Проекти, в яких спадщина розглядається як ресурс сталого просторового розвитку, слід розглядати як проекти відродження міст, виходу з депресивного стану. Це є індивідуальна робота для кожного міста, котра можлива лише на засадах самоврядування при взаємодії сфер культури, освіти, права й фінансів. Для міста Бар можна запропонувати схему опрацювання такого проекту з залученням широкого кола учасників. Схема має три простори, стосовно яких можливе розгортання комунікаційних процесів.

Перший – простір сучасної ситуації (Ситуація 1), на якій фіксується територія м. Бар та Барської землі Поділля. Навколо території зазначаємо позиції всіх партнерів, усіх дійових осіб на чолі з міською радою. Позначаємо територіальну громаду (з розмаїттям соціальних та культурних груп), науковців, освітян, підприємців, архітекторів (головного архітектора області та фахівців, що працюють для цієї території). Оскільки до кола таких фахівців входять уже і групи студентів КНУБА, зазначаємо і цей ВНЗ. Необхідно детально позначити й усі інші наявні позиції.

Другий простір – Ситуація 2, тобто майбутня ситуація. Якщо все залишається незмінним, то в майбутньому ситуацію у м. Бар навряд чи можна буде назвати ситуацією розвитку. Для виходу зі стану пострадянського занепаду та депресії необхідне здійснення цілеспрямованих проектних дій. Тобто всі люди, що займають зазначені позиції в першому просторі, повинні бути оснащені узгодженими планами дій.

Такі плани, що надалі (у Ситуації 2) виконуються власноруч кожним з учасників, попередньо обговорюються, розробляються та узгоджуються в особливому третьому просторі – просторі проектної роботи, який має власну будову і логіку розгортання робіт. У цьому просторі зазначаємо позиції всіх дійових осіб, що беруть участь у проектуванні. Дана робота повинна здійснюватися в певних умовах, коли всі запрошені мають змогу попрацювати над оголошеною темою вільно від виконання своїх службових обов'язків.

У центрі простору 3 ставимо рамку, що має назву Проект «Барська земля Поділля: Європейський вимір для сталого розвитку» («БЗП: ЄВ»). Це є поле співорганізації зусиль усіх учасників. Далі слід позначити перелік інших рамок, без яких повноцінне виконання роботи неможливе. Місто Бар та Барська земля Поділля територіально-адміністративно відносяться до Вінницької області, тому наступною зазначаємо рамку області. У межах цієї рамки та інших рамок будемо позначати всі інституції, служби, позиції, що безпосередньо будуть стосуватися Проекту «БЗП: ЄВ».

Далі – Україна, де важливо позначити законодавче поле, державні органи (зокрема, Міністерство регіонального розвитку та будівництва), а також особливий фокус – аналіз ситуації в містах України в пострадянську добу. Цей аналіз потрібен для поглибленого розуміння тих наслідків, що становлять у сьогоденні проблеми і які необхідно вирішувати в проекті. Перелік інших фокусів треба продовжити.

Рамкою, що охоплює та визначає головний вектор усіх робіт над Проектом «БЗП: ЄВ», є рамка Європи, стосовно якої й здійснено головне тематичне визначення. Тут зазначаємо засадничі принципи, що містяться в «Європейській хартії міст II: Маніфесті нової урбаністики» (2008), а також головну мету проектної роботи – інтеграцію міста Бар у соціокультурний простір новоєвропейської цивілізації з її системою норм і цінностей (права людини, демократія, громадянське суспільство, сталий розвиток тощо). На цих засадах і має розгортатися робота щодо визначення (чи проектування) механізмів та інституціональних структур для забезпечення сталого субрегіонального просторового розвитку Барської землі Поділля.

Повертаємося до ядра схеми – проекту «БЗП: ЄВ». Тут важливе окреслення меж – території Барської землі Поділля та зв'язків з іншими містами (України, Європи). В основі проекту «БЗП: ЄВ» – «Стратегія культурного, соціального та економічного розвитку міста Бар та поселень Барського субрегіону – складових сталого просторового розвитку сучасної Європи». Міць стратегії та практичність – у комунікативних зв'язках між усіма визначеними напрямками. Кожен напрям повинен бути детально опрацьованим з виходом на конкретні цільові програми робіт на місцях. У межах стратегічного плану й слід опрацьовувати напрям стосовно спадщини міста Бар та поселень Барського субрегіону як ресурсу сталого просторового розвитку за участю максимально можливої кількості представників усіх груп, що мешкають на цих територіях. При обговоренні обов'язково слід виявити реальні «точки зростання». Тобто виявити те, що є таке у місті Бар, чого немає більш ніде. Це має бути робота з залученням краєзнавців, істориків, науковців, громадськості тощо під робочою назвою «Культурно-історична, архітектурна та природна спадщина як сучасна цінність». І навколо визначених змістовних фокусів розпочати проектування з правовим, юридичним, фінансовим забезпеченням тощо. Спільна робота дозволить налагодити ефективний та інтенсивний діалог влади, бізнесу, суспільства і фахівців. На жаль, пропозиції фахівців часто недооцінюються, що й призводить до значних як економічних, так і культурних втрат.

У межах опрацювання напряму необхідно розглянути та детально обговорити історію міста Бар та Барської землі Поділля і вилучити й актуалізувати саме ті аспекти, що є реальною цінністю сьогодення і можуть стати засадничими для сучасних процесів розвитку. За змістом робота з вилучення та актуалізації історико-культурних аспектів є головним функціональним процесом у діяльності створюваного «Центру культурної, історичної, архітектурної та природної спадщини Поділля» як наукового координаційно-методичного центру. Підготовка до відзначення 470-річчя надання м. Бар Магдебурзького права дає змогу залучити до роботи міжнародну наукову громадськість. Для розгортання робіт на даний час уже є необхідні ресурси. Є громада міста Бар, є зацікавленість і сприяння місцевої влади, є соціально активна освітянська й наукова спільнота – найголовніший ресурс розвитку міста. У процесах обговорення кожного з напрямів і будуть визначатися необхідні для подальшого руху дослідження, які слід виконувати з залученням широкого кола науковців та освітян м. Бар. Запрошені фахівці в таких випадках можуть виконувати ролі наукових керівників, консультантів, експертів тощо. Наявність розроблених мешканцями міста власноруч (для себе!) планів та проектів робіт є головною запорукою практичності та реалістичності проекту «Барська земля Поділля: Європейський вимір для сталого розвитку». Співробітництво місцевої влади, бізнесу та громадських структур у підсумку й забезпечить реалізацію пріоритетного напряму розвитку міста Бар і Барського субрегіону.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Касьянов Г. Україна 1991-2007: Нариси новітньої історії. – К.: Наш час, 2008. – 432 с.
2. <http://savlm.ucoz.ru/publ/3-1-0-38>
3. Понятие о городе / Сборник статей. – Тольятти, 1994. – 150 с.
4. Європейська хартія міст II: Маніфест нової урбаністики. – Страсбург, 2008.
5. Лисицкий А. В. Культурное наследие как ресурс устойчивого развития. Дис...канд. культурологии. – М., 2004. – 151 с.
6. Кондель-Перминова Н. Интеграция памятников архитектуры та містобудування у сучасний соціокультурний контекст // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наук. пр. ПСМ АМУ. – Київ, 2008. – Вип. 5. – С. 94-110 с.
7. Рипкема Д. Экономика исторического наследия. Практическое пособие для руководителей / Пер. с англ. – М.: Билдинг Медиа Групп, 2006. – 156 с.

Н.Н. Кондель-Перминова К ВОПРОСУ РАЗРАБОТКИ ТЕМЫ «БАРСКАЯ ЗЕМЛЯ ПОДОЛИЯ: ЕВРОПЕЙСКОЕ НАСЛЕДИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ»

В статье рассматривается проблемная ситуация исторических городов Украины в постсоветский период. Обосновывается необходимость задействования культурно-исторического наследия как главного ресурса развития. Подана схема соорганизации всех действующих лиц и партнеров для реализации проекта устойчивого культурного, социального и экономического развития города Бар и Барского субрегиона, история которых связана не только с историей Подолия, но и всей Европы.

Ключевые слова: устойчивое развитие, исторический город, гражданское общество, культура, наследие, право, экономика, самоуправление, стратегия, проект, ресурс, город бар, барский субрегион.

.....
**N.N. Kondel-Perminov THE PROBLEM OF THE DEVELOPMENT TOPICS «BАРSKIY PLOT
PODOL: EUROPEAN HERITAGE AND PROSPECTS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT»**

The article discusses the problematic situation of historical cities of Ukraine in the post-Soviet period. Substantiates the need to harness the cultural and historical heritage as a major resource development. Submitted scheme soorganizatsii all actors and partners for the project of sustainable cultural, social and economic development of the city Bar and Barsky subregion, whose history is connected not only with the history of Podolia, but also across Europe.

Keywords: sustainable development, historic town, civil society, culture, heritage, law, economics, governance, strategy, projects, resources, city bar, a gentleman's subregion.

УДК 025.5

С.М. Філіпова

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БАРСЬКОЇ РАЙОННОЇ БІБЛІОТЕКИ

Стаття присвячена висвітленню питань розвитку Барської районної бібліотеки та її впливу на поступ громади, завдяки проектній діяльності, розкриттю потенціалу ефективної взаємодії бібліотеки і громади в контексті просторового розвитку Барського краю.

Ключові слова: Барська районна бібліотека, Асоціація користувачів Барської районної бібліотеки «Світ інформації», проектна діяльність, Центр проектного менеджменту, територіальна громада, розвиток.

Набуття містом Баром прогресивного укладу життя, що регулювався нормами магдебурзького права, спричинило відчутний вплив на закріплення за нашим краєм статусу соціально розвинутого простору. Минули століття, але відгомін суспільного розвитку тієї історичної доби залишається поштовхом і для сучасних перетворень.

В умовах сьогодення помітну соціокультурну роль у житті краю відіграє Барська районна бібліотека, яка позиціонується як активна інституція громадського розвитку району, своєрідний центр перетворень громади. Сприяє цьому високий рівень розвитку закладу, завдяки результатам здійсненої проектною діяльністю. Саме робота в напрямі інноваційних перетворень зумовила стрімкий стрибок у справі покращення іміджевої привабливості бібліотеки. Протягом останніх шести років Барська бібліотека цілеспрямовано вдосконалювала різні напрямки багатоаспектної діяльності – в організації нових послуг, оновленні методів управління, оптимізації процесів інформаційно-бібліотечної діяльності, використанні нових технологій, здійсненні проектного менеджменту, проведенні роботи над розвитком третього сектору та мобілізацією ресурсів територіальних громад. Повною мірою бібліотека відповідає тим вимогам, які ставить сучасне інформаційне суспільство перед компетентністю свого члена і його здатністю до активної діяльності за мінливих умов дійсності.

Наш досвід діяльності у проектах напрацьовувався з 2004 року. Відтоді колектив працівників усвідомив важливість інноваційної складової як необхідного елемента розвитку бібліотеки, що забезпечує сучасні конкурентоспроможні послуги для населення територіальної громади.

Для здійснення успішної діяльності та співпраці в проектах бібліотека налагодила ділові зв'язки з багатьма організаціями-партнерами, серед яких Барська районна рада, Барська РДА, Вінницька ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Український фонд соціальних інвестицій, Творчий центр Каунтерпарт, представництво Світового банку в Україні, Інститут громадянського суспільства, Корпус Миру США в Україні, Посольство США в Україні, Посольство Японії в Україні, Товариство наукових викладів у Львові, Школа Лідерів з Варшави, громадська організація «Асоціація бібліотек Вінниччини», Українська бібліотечна асоціація. Завдяки активній участі у конкурсах, підтримуваних вітчизняними та іноземними інвесторами, ми вигравали грантові та інвестиційні проекти, які сприяли розвитку як самої бібліотеки, так і територіальної громади.

Перший такий проект був від Українського фонду соціальних інвестицій і мав назву «Створення якісних послуг у сфері культури м. Бар (бібліотека: ремонт, придбання обладнання)», його загальна вартість склала 114 тис. грн. Досягненням проекту були відремонтоване приміщення бібліотеки, придбані сучасні меблі, забезпечення комфортних умов для роботи й відпочинку працівників та користувачів закладу. Внаслідок цих позитивних